

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента

ПСИХОГЕНЕЗА ОСОБИСТОСТІ В НОРМІ ТА ДЕВІАЦІЇ

підготовки доктора філософії (PhD) з психології
за освітньо-науковою програмою «Психологія особистості: генеза,
безпека здоров'я»
галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні
відносини
спеціальність С4 Психологія

Силабус нормативного освітнього компонента «**Психогенеза особистості в нормі та девіації**» підготовки доктора філософії (PhD) з психології за освітньо-науковою програмою «Психологія особистості: генеза, безпека здоров'я», галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини, спеціальність С4 Психологія

Розробник: Гошовський Я.О., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології

Силабус нормативного освітнього компонента затверджений на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 1 від 28 серпня 2025р.

Погоджено :

Гарант ОНП «Психологія особистості: генеза, безпека, здоров'я,»

проф. Вірна Ж.П.

Завідувач кафедри:

проф. Гошовський Я.О.

1. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика ОК за навчальним планом 2025 року
Кількість кредитів -5	галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини спеціальність С4 Психологія підготовки доктора філософії (PhD) з психології	Освітньо-наукова програма «Психологія особистості: генеза, безпека, здоров'я»
		Рік підготовки - 2
		Семестр – 4
		Лекції - 30 год.
Загальна кількість годин: 150		Практичні (семінари) - 20.
		Самостійна робота – 91 год.
		Консультації - 9 год.
		Форма контролю: екзамен

II. Інформація про викладача

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології, автор 337 публікацій з проблем психології депривованого, девіантного й нормативного розвитку особистості

<https://uk.wikipedia.org/wiki> ,
<https://orcid.org/0000-0003-3816-0619>,
<https://scholar.google.com.ua/citations>,

Телефон : +38050 917 17 93

e-mail: Hoshovskyj.Jaroslav@vnu.edu.ua i/або

Hoshovskyi66@ukr.net

Вікіпедія -

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>

ORCID ID - <https://orcid.org/0000-0003-1026-386X>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221816885>

Google Scholar -

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=2baZuo0AAAAJ&hl=uk>

Біобібліографічний показник -

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13477>

Консультації відбуваються за графіком чергувань, кожний вівторок з 14.00 до 16.00 в ауд.14. Якщо здобувачі освіти потребують додаткової консультації, то час узгоджується з викладачем заздалегідь.

Викладач веде авторський блог *«Психологічні особливості феномену різновидової депривації»* на сайті вченої ради ВНУ імені Лесі Українки, де здобувачі освіти можуть анонімно отримати консультацію на будь-яку тему з психології депривації та інших психологічних проблем.

Авторський блог - <http://hoshovskyi.blogspot.com/>

Адреса – м. Луцьк, вул. Винниченка 30а, каб.14 43025

III. Опис освітнього компонента (ОК)

1. Анотація освітнього компонента :

Мета ОК *«Психогенеза особистості в нормі та девіації»* – висвітлити якнайширше коло проблем і чинників, які гальмують, дестабілізують і спотворюють життєвий шлях людини.

Психогенезу особистості пропонується розглядати як у нормативному перебізі, так і як постійне долаття численних перепон і криз: від пренатального етапу розвитку (криза зачаття й народження) і до біологічного та соціального вмирання (криза смерті).

Упродовж вивчення ОК детально розглядаються найрізноманітніші *соціальні відхилення* (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, безробіття, хабарництво, мода та ін.) і *сексуальні відхилення* (гомосексуалізм, педофілія та ін.). Висвітлюється їхня психологічна природа, суть, наслідки, а також проблеми превенції, психопрофілактики, психодіагностики і психокорекції на різних вікових етапах життя людини.

Значна увага присвячена розкриттю таких актуальних девіацій як дидаткогенії, булінг, мобінг, тролінг, гемблінг, а також психологічних особливостей молодіжних субкультур (готи, репери, панки, фріки, скінхеди, гопники, хіппі та ін.). Пропонуються реальні самостійні студії на експериментальних майданчиках для оволодіння компетентностями психологічної роботи з девіантами, зокрема (ЗОШ, наркологічний диспансер, навчально-реабілітаційний центр, пенітенціарний заклад, школи інтернатного

типу, Волинський Акме-університет), а також у межах діяльності лабораторій факультету психології, зокрема лабораторії «Психогенеза особистості» (докладніше див.: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimiti-zusillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>).

Тісна співпраця зі стейкхолдерами забезпечує аспірантам можливість реалізації теоретичних компетентностей з психології нормального і девіантного розвитку у площинах безпосередньої емпіричної дослідницької практики (докладніше див. :

<https://vnu.edu.ua/uk/news/navchannya/praktika-kriteriy-istini-zustrich-psikhologiv-i-steykholderiv>;

<https://vnu.edu.ua/uk/news/nauka/ekspertiza-diagnostichnogo-skladnika-doslidno-eksperimentalnoi-diyalnosti-rezultativniy>).

Постреквізити: Основні положення освітнього компонента мають застосовуватися при вивченні ОК «Психологія здоров'я особистості», «Основи когнітивної науки» та інших освітніх компонентів людинознавчого й соціономічного циклу, в яких розглядається нормальний та девіантний розвиток особистості.

2. Мета та завдання освітнього компонента

Метою викладання освітнього компонента «Психогенеза особистості в нормі та девіації» є формування системи фундаментальних компетентностей як синтезу теоретичних знань, практичних навичок і умінь з превенції, аналізу і розробки шляхів, способів і засобів вирішення проблем психічного розвитку людини в нормі та девіації на різних вікових етапах її онто- і соціогенезу завдяки застосуванню ревіталізаційних психотехнологій.

Основними завданнями вивчення освітнього компонента «Психогенеза особистості в нормі та девіації» є:

- ознайомити з понятійним апаратом, методологією та методами психології розвитку особистості в нормі та девіації;
- засвоєння здобувачами освіти навчально-наукової літератури і першоджерел відповідно до тематичних ліній курсу;
- ознайомити із засадничими теоріями нормального та девіантного розвитку відповідно до різних психологічних напрямів, теорій, концепцій, шкіл;
- засвоєння аспірантами основних закономірностей, умов і рушійних сил психічного і особистісного розвитку людини в нормі та девіації;
- розкрити закономірності і специфіку нормальних та девіантних вікових змін психіки людини на різних етапах онто- і соціогенезу;
- засвоєння спеціальних дефініцій, видів і типів девіантної поведінки;
- вивчити соціальні, вікові й гендерні особливості прояву нормальної та девіантної поведінки особистості;

- оволодіти дослідницькими компетенціями виявляти зміст і види нормальної та девіантної поведінки особистості та визначальну роль у цьому фактора депривації;
- оволодіти вміннями визначати систему детермінант, що сприяє відхиленням у поведінці особистості;
- вивчити принципи, стадії, методи психологічної діагностики нормальної та девіантної поведінки на різних щаблях онтогенезу;
- оволодіння компетентностями щодо превентивної, консультативної, розвивальної та корекційної роботи з девіантними вибірками.

3.Результати навчання (компетентності)

Освітній компонент спрямований на формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі соціальних і поведінкових наук та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність до критичного аналізу і оцінки сучасних наукових досліджень, генерування нових ідей під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, комплексних та інноваційних проблем.

ЗК4. Готовність до створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження або інші передові вчення такої якості, що відповідають вимогам національного та міжнародного рівнів, до діяльності в інтернаціональних дослідницьких групах.

ЗК6. Здатність до самоменеджменту, планування і вирішення завдань задач власного професійного й особистісного зростання.

Фахові компетентності (ФК):

ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

ФК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

ФК3 Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

ФК4. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

ФК6. Здатність і готовність приймати відповідальність за свої рішення в межах професійної компетенції у тому числі в ситуаціях ризику,

виробляти нестандартні рішення в складних ситуаціях й досягати їх реалізації.

ФК8. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Очікувані програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН3. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН4. Розуміння мети професійного й особистісного розвитку, оцінювання власних потенційних можливостей та обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.

ПРН6. Узагальнювати результати власних наукових досліджень у формі наукових звітів різних форм (тез, статей, доповідей, презентацій).

ПРН8. Застосовувати концепцію наукового дослідження, визначати етапи проведення експериментальної роботи; організовувати інформаційний пошук, самостійний відбір і кількісну обробку наукової інформації, емпіричних даних та їхню якісну інтерпретацію; організовувати дослідницьку роботу з узагальнення педагогічного досвіду освітнього або виховного закладу, освітньої структури тощо; проектувати, організовувати й оцінювати реалізацію етапів психологічної експериментальної роботи з використанням інноваційних технологій.

Soft skills

1. Критичне та аналітичне мислення (еміння аналізувати психологічні явища з урахуванням етапів онтогенезу та механізмів психічного розвитку, здатність розрізняти норми й девіації у психічному розвитку особистості, формування вміння інтерпретувати наукові дані, порівнювати різні теоретичні підходи).

2. Емпатія та емоційний інтелект (розвиток чутливості до емоційних станів іншої людини)

3. Комунікативна компетентність (уміння встановлювати контакт з представниками різних вікових і соціальних груп, розвиток навичок активного слухання, толерантного спілкування, здатність конструктивно вести професійний діалог і надавати психологічну підтримку).

4. Етична та професійна відповідальність (усвідомлення моральних аспектів роботи психолога при роботі з дітьми та підлітками, розвиток навички дотримання конфіденційності, поваги до

індивідуальності клієнта, формування внутрішньої професійної етики та здатності до саморефлексії).

5. Командна взаємодія та міжособистісна гнучкість (уміння ефективно співпрацювати в навчальних і практичних групах, здатність приймати різні точки зору, підтримувати партнерську взаємодію, розвиток навичок конструктивного вирішення конфліктів).

6. Креативність і гнучкість мислення (здатність до пошуку нестандартних рішень при аналізі складних психологічних ситуацій, готовність адаптувати знання до нових контекстів (норма — девіація — ресоціалізація)).

7. Саморегуляція та стресостійкість (розвиток здатності до управління власним емоційним станом під час роботи з важким контингентом, навички психологічної стабілізації, самопідтримки й профілактики професійного вигорання).

8. Навички науково-дослідної діяльності (уміння збирати, систематизувати та критично осмислювати наукову інформацію, розвиток здатності до спостереження, психологічного аналізу та формулювання висновків, використання дослідницьких методів для вивчення психогенези особистості).

4. Структура освітнього компонента подана у вигляді таблиць (денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекц.	Семін ар. зан.	Лабо р.	Сам. роб.	Кон с.	Форма контролю / бали
Змістовий модуль І. Загальні проблеми психогенези особистості							
Тема 1. Предмет і завдання «Психогенеза особистості в нормі і девіації».	14	2	2		10		реферати, робота в групах / 6 б.
Тема 2. Феноменологія нормального та девіантного психічного розвитку: основні поняття	16	2	2		10	2	реферати, ДС / 6 б.
Тема 3. Превенція та вирішення проблем психічного розвитку	18	4	2		10	2	опитування / 6 б.

Разом за змістовим модулем 1	48	8	6		30	4	18 б.
Змістовий модуль II. Проблеми розвитку на різних вікових етапах							
Тема 4. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди. Особливості психогенези дитини грудного віку (1 місяць - 1 рік)	14	2	2		10		Опитування, дискусія / 6 б.
Тема 5. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку	9	2	2		5		реферати, робота в групах / 6 б.
Тема 6. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці (7-10 років)	16	4	2		10		реферати, робота в групах / 6 б.
Тема 7. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості підлітка	12	4	2		6		реферати, робота в групах / 6 б.
Тема 8. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці (17-20 років)	18	4	2		10	2	опитування, ДС / 6 б.
Тема 9. Перебіг психогенези в період особистісної зрілості	17	2	2		10	3	Опитування, презентації / 6 б.
Тема 10. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в	14	2	2		10		реферати, робота в

літньому віці							групах, / 6 б.
Разом за змістовим модулем II	102	22	14		61	5	426 +10 б (9 б. - підготовка статті і виступ на тематичних конференції/семінарі + 1 б. ознайо мл. і дискус. дописи з темат. авторським блогом «Психол. і особл. феномену різновид. деприв.». Сумарно 70 балів
Всього за навч. рік	150	30	20		91	9	70 б.
Види підсумкових робіт							
МКР							30 б
Інше: здобувачі освіти мають можливість відпрацювати пропущені заняття							

виконавши індивідуальні завдання, реферати, конспекти. Здобувачі освіти мають право отримати **додаткові бали** за підготовку статті та участь у конференції, яку проводить щорічно кафедра (9 балів – підготовка тематичної, тобто з урахуванням змісту ОК, статті і виступ на тематичних конференції/семінарі) (*неформальна освіта*) та ознайомлення з тематичним блогом (1 бал – ознайомлення з тематичним авторським блогом «Психологічні особливості феномену різновидової депривації» та дискусійні дописи, обговорення) (*інформальна освіта*). **Академічна доброчесність:** виконані здобувачами освіти завдання повинні бути їхніми індивідуальними й оригінальними міркуваннями і/або дослідженнями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак явної академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування.

5.ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

- Сучасні системи класифікації проблем нормального та девіантного психічного розвитку.
- Типовість та унікальність психологічних проблем розвитку на кожному віковому відтинку онтогенезу.
- Превенція психофізичних проблем розвитку дитини в допологовому пренатальному періоді розвитку.
- Проблема відчуження й аутизму в психогенезі дошкільника.
- Основні проблеми соціо-психогенези молодших школярів у девіантних сім'ях.
- Психологія пубертату в контексті кризового девіантного розвитку депривованих підлітків.
- Соціопсихічні наслідки кризи ідентичності та проблема професійного вибору юнаками в умовах негарантованої зайнятості.
- Психологія «нормативні сімейних криз» і проблеми комунікативно-перцептивних конфліктів у проблемних сім'ях.
- Переживання самотності в літньому віці та можливості його попередження.
- Психологія агресивних субкультур.
- Ревіталізація геронтопсихологічних вибірок.
- Ревіталізаційні психотехнології надання допомоги комбатантам та членам їх сімей.

IV. Політика оцінювання

Уся політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки

https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

[https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-](https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf)

[02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf](https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf)

Політика викладача щодо здобувача освіти :

- *на рівні формальної освіти* – здобувач освіти повинен отримати бали під час занять (враховуються бали за індивідуальну та групову роботу, виступи, дискусію, тренінгові заняття, реферати тощо) – максимально 3 бали за практичне заняття, 1 бал за виконання лабораторної роботи (максимально 30 балів);

Критерії оцінювання роботи здобувача на практичних заняттях (під час виконання вправ та рольових ігор):

активна участь у вправах;

аналіз ситуаційних вправ та рольових ігор;

коментар з приводу проблематики заняття;

активна участь в обговоренні вправ та рольових ігор

Критерії оцінювання виконання практичного завдання:

Повнота аналізу проблеми

Наявність авторського погляду на трактування проблематики завдання

Грамотність аргументації

Застосування в категоріального апарату в письмовому аналізі

Правильність та коректність висновків

Логіка, послідовність та лаконічність викладу матеріалу

- *на рівні неформальної освіти* – виступи на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях «круглих столів», вебінарах (наявність сертифікату) та підготовка тез/статті/статей з окресленої проблематики (9б.)

- *на рівні інформальної освіти* – ознайомлення з тематичним авторським блогом «Психологічні особливості феномену різновидової депривації» (1 бал).

Політика щодо академічної доброчесності:

Здобувач освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності:

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- дотримання принципів та положень :

1. Етичного кодексу психолога

(<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D>

[1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf](#));

2. Кодексу академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

Політика щодо перескладання : усі заняття здобувачі освіти відвідують згідно з розкладом навчального процесу, однак, якщо мають право на вільне відвідування, то можуть відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті тощо).

В умовах воєнного часу перескладання відбувається згідно з розпорядженнями ректорату й деканату про змішано-дистанційну форму освіти.

V. Підсумковий контроль

З ОК «Психогенеза особистості в нормі та девіації» передбачено екзамен. Загальна оцінка за курс складається як алгебраїчна сума оцінок за кожен з двох модулів: складається з балів, які отримує аспірант освіти за навчальну діяльність (формальна, неформальна, інформальна освіта) – підготовку та виступи на практичних заняттях, підготовку статті та виступи на конференціях, семінарах, участь у вебінарах, круглих столах (70 балів).

МКР оцінюється максимальною кількістю балів – 30. (Сумарно – max 100 балів).

Іспит не є обов'язковим, якщо здобувач освіти набрав протягом семестру за усі види роботи не менше 75 балів, за згодою здобувача освіти, вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з ОК. Якщо поточний бал 74б. і менше – здобувач освіти складає іспит (згідно положення про навчальний процес ЗВО : file:///C:/Users/Oksana/Downloads/2025-olozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_ped.pdf).

Також, іспит складається в тому випадку, якщо здобувач освіти бажає підвищити рейтинг. У цьому випадку бали, набрані здобувачем за результатами модульних контрольних робіт анулюються. У такому випадку бали за поточне оцінювання сумуються з балами, отриманими на екзамені, а результати МКР не враховуються. На екзамен виносяться питання, які потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Екзамен проводиться в письмовій формі і включає три питання: 1 питання теоретичне передбачає ґрунтовний аналіз окресленої проблеми, 2 питання прикладне передбачає використання теоретичних знань під час вирішення практичних задач, 3 питання творче – вимагає креативного підходу у вирішення складної ситуації.

Екзаменаційні питання

1. Предмет, об'єкт і завдання психології розвитку особистості в нормі та девіації.
2. Структура психології розвитку та вікової психології як синтез сциєнтичних уявлень про нормальний та анормальний розвиток особистості упродовж життєвого шляху.
3. Змістово-функціональні зв'язки з іншими психологічними дисциплінами.
4. Місце і значення психологічного знання про норму й девіацію людської психіки у системі загальних психологічних знань.
5. Розвиток як базова філософсько-психологічна категорія у понятійному апараті всіх наук про феномен людської особистості.
6. Дефініція „розвиток” як потужний процес еволюції різноманітних способів взаємодії індивіда з навколишнім світом у процесі його онтогенетичного становлення.
7. Нерівномірність, гетерохронність, спіралеподібність, асинхронність, хвиловий характер, циклічність психічного розвитку.
8. Онтогенез психіки (психогенеза) як незворотна послідовність ускладнюваних структур, у якій генетично пізніші структури виникають із більш ранніх і включають їх у себе у видозміненому вигляді.
9. Філогенез. Історіогенез. Соціогенез. Дизонтогенез. Ортогенез. Соціопатогенез.
10. Біологічні та соціальні детермінанти проблем розвитку.
11. Класифікація проблем психогенези особистості.
12. Визначення понять «норма», «девіація», «відхилення», «особистісні збочення», «девіантна поведінка».
13. Соціальні та сексуальні девіації особистості.
14. Культурно-історична детермінація норми та її обов'язковість/відносність. Нормогенез, два основні підходи до нормогенезу: соціально-історичний і системно-конструктивний. Нормогенез (психогенеза) у концепції генетичної психології (С.Максименко).
15. Чинники, які зумовлюють проблеми психічного розвитку.
16. Класифікація проблем психічного розвитку.
17. Кризи психічного розвитку. Види криз. Причини і механізми перебігу криз.
18. Вікові кризи в періодизації Л. С. Виготського. Класифікатор проблем дитини: змістовний і віковий підходи.
19. Проблеми розвитку в пренатальний та перинатальний періоди.
20. Криза зачаття. Попередження проблем психічного розвитку до пологів.
21. Проблеми перинатального розвитку упродовж пологів.
22. Передпологові страхи та їх корекція. Проблема материнства неповнолітніх дівчаток.
23. Криза народження.
24. Криза першого року життя.

25. Особливості кризи трьох років. Материнська, сенсорна, комунікативна й ін. види депривації та їхній негативний (гальмівний, нівеляційний) вплив на нормальну психогенезу дитини.
26. Основні проблеми психічного розвитку дитини дошкільного віку
27. Криза трьох років та її загострення (пустощі, капризи, упертість, негативізм) за неправильних дій батьків.
28. Страх і тривога в ранньому дитинстві.
29. Проблеми психічного розвитку в молодшому шкільному віці
30. Симптоматика кризи 6-7 років. Розлади загальної психологічної готовності до навчання в школі (фізична, емоційна, вольова, мотиваційна, когнітивна, психомоторна та ін.).
31. Дефекти, які ускладнюють навчання (дислексія, дисграфія, дискалькулія, гіперактивність, синдром дефіциту уваги).
32. Соціально-психологічні та психофізичні проблеми психогенези особистості на підлітковому етапі онтогенезу
33. Підліткова криза. Проблеми в навчальній, пізнавальній діяльності. Дисфункції провідного виду діяльності – спілкування. Специфіка прояву почуття дорослості.
34. Типові підліткові комплекси й адикції. Девіантні та делінквентні антиреферентні пріоритети, неформальні групи, підліткові субкультури.
35. Проблеми психічного розвитку в юнацькому віці. Проблеми соціального і професійного самовизначення.
36. Криза ідентичності. Феномен юнацького максималізму. Синдром Вертера.
37. Сексуальні орієнтації: гомосексуальність, транссексуальність інші сексуальні девіації.
38. Проблеми психічного розвитку в перший період зрілості.
39. Криза середини життя. Проблеми соціального самоствердження.
40. Ціннісні переживання, пов'язані із зміною ставленням до здоров'я, зміною аксіологічної системи у ставленні до соціуму і до самого себе.
41. Інволюційна психогенеза та психологічні проблеми в літньому віці. Зміст кризи, цілісність проти відчаю. Перебудова самоставлення.
42. Роздуми про сенс життя і страх смерті. Втрата сенсу життя. Зміни загальної працездатності. Психологічне ставлення до хвороби.
43. Кардинальні перепади способу життя і переживані з приводу цього проблеми.
44. Самотність (ізоляція та самоізоляція, нерозуміння і байдужість мікро- і макросоціуму).
45. Матеріальне неблагополуччя, недоліки соціального захисту літніх.
46. Проблеми евтаназії. Хоспіси. Проблема потойбічного, загробного життя та психологічна готовність особистості до її вирішення за допомогою науково-психологічних, парапсихологічних, теологічних на інших практик.
47. Психологія смерті та проблеми ревіталізації особистості.
48. Психологічні особливості освіти літніх людей (університети третього віку, Акме-університет та ін.).

49. Психологія девіацій і психотравм, спричинених війною.
50. Ревіталізація комбатантів і членів їхніх сімей.

VI. Шкала оцінювання

Критерії семестрового оцінювання знань здобувачів освіти

<u>Оцінка в балах</u>	<u>Лінгвістична оцінка</u>	<u>Оцінка за шкалою ECTS</u>	
		<u>оцінка</u>	<u>Пояснення</u>
90 – 100	Відмінно («зараховано»)	A	„Відмінне виконання” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
82 – 89	Дуже добре («зараховано»)	B	„Вище середнього рівня” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома - трьома незначними помилками.
75 – 81	Добре («зараховано»)	C	„Загалом хороша робота” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
67 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	„Непогано” – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань, містять помилки , робота з трьома значними помилками.
60 – 66	Достатньо («зараховано»)	E	„Виконання відповідає мінімальним критеріям” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.

1–59	Незадовільно («не зараховано»)	Fx	„Необхідне перескладання” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
------	--------------------------------------	----	---

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є екзамен

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

VII. Рекомендована література та Інтернет-ресурси

Основна :

1. Гошовський Я. (2025). Психологія переживання особистістю на різних етапах онтогенезу типових травм і девіацій війни. *Психогенеза особистості: норма і девіація : збірник наукових статей і тез*. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 7–12.
2. Гошовська Д., Гошовський Я. (2025). Гіперактивність як патологічний чинник розвитку учнів підліткового віку. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 8(54). 1140-1153.
3. Гошовська, Д., & Гошовський, Я. (2024). Самоспівчуття і посттравматичний стресовий розлад у мілітарному досвіді ветеранів. *Психологічні перспективи*, 43, 64-79. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-hos>)

4. Гошовська, Д., Гошовський, Я. (2023). Сучасна мілітарна психологія : різновекторність досліджень. *Психологічні перспективи*. 42 (Груд 2023). С.38–54. DOI:<https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-42-hos>
5. Гошовська Д., Гошовський Я., Рудницький О. (2023). Особливості впливу психоемоційного вигорання на деформацію Я-концепції депривованої особистості : теоретичний ракурс проблеми. *Психологічні перспективи*, (41). 92–107. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-hos>
6. Гошовський Я., Руднік О. (2025). Психічне здоров'я здобувачів освіти в умовах невизначеності *Психогенеза особистості: норма і девіація : збірник наукових статей і тез*. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 105–109.
7. Гошовський Я., Тивонюк І. (2025). Вплив воєнного стану на порушення харчової поведінки. *Психогенеза особистості: норма і девіація : збірник наукових статей і тез*. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 109–113.
8. Гошовський Я., Онищук О. (2025). Соціальні стереотипи як фактор психологічного тиску: механізми впливу та наслідки. *Психогенеза особистості: норма і девіація : збірник наукових статей і тез*. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 195–199.
9. Гошовський Я., Грисюк О. (2025) Психологічний портрет деструктивних сімейних відносин. *Психогенеза особистості: норма і девіація : збірник наукових статей і тез*. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 32–39.
10. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості. Навч. посіб. (2024). Київ: Алерта. 152.
11. Максименко, С. Д. (2021). Психологія розвитку людини: віковий аспект. Київ: Видавничий дім «Слово». 336.
12. Психогенеза особистості : норма і девіація : зб. наук. статей і тез ; гол. ред. Я. Гошовський. Луцьк (2010-2025 pp.)
13. Hoshovskyi, J., Mudrak , I., Hoshovska D., Shmarova, N., Kordunova, N., & Kulchytska, A. (2023). Economic Deprivation as a Neuropsychological Aspect of the Formation of Frustration in Potential Migrants. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 14(2), 285-302. <https://doi.org/10.18662/brain/14.2/455> (Сконус).
14. Hoshovskyi J., Hoshovska D. (2025). Psychological Support and Assistance to Military Servantes and their Family Members. *The 3rd International scientific and practical conference “Global trends in the development of educational systems” (January 21–24, 2025)* Bergen, Norway. International Science Group. 274–281.
15. Jaroslav Hoshovskyi, Olena Fayerman, Iryna Nikolenko, Olena Holub, Nataliia Krupenyna, (2022). Applying Coaching Technologies in Professional Self-Development of Socionomy Specialists in Supporting Families that have Children with Special Needs *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, Vol. 13 (5). 234-247. <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1019>

Монографії викладача і членів кафедри педагогічної та вікової психології, дотичних до тематики освітнього компонента :

1. Гошовський Я.(2008). Ресоціалізація депривованої особистості: монографія. Дрогобич : Коло, 2008. 480.
2. Психогенеза особистості : вікові та педагогічні модифікації: монографія (2014). За заг. ред. проф. Я. Гошовського. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. 264.
3. Ревіталізація дітей з особливими потребами: монографія (2013). За заг. ред. проф. Гошовського Я.О. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 360.
4. Ревіталізація психогенези депривованої особистості : монографія (2015). за заг. ред. проф. Я. Гошовського. Луцьк. 500 с.
5. Психологія ревіталізації : вікові та педагогічні виміри: монографія (2023). За заг. ред. Я. Гошовського. Луцьк : ВНУ. 450.

Допоміжна :

- 1.Гошовська Д. Психологія фемінінної самооцептації дівчаток-підлітків: монографія (2021).. Луцьк : ПП Іванюк В.П. 354.
- 2 Навчальні та поведінкові проблеми учнів початкової школи : довідник-порадник. С.Д. Максименко, Л.О. Кондратенко. Київ: Ранок, 2020. 47 с.
- 3.Плани занять з функціонально-поведінкової терапії. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Go-Far. / науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 50 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (витяг з протоколу № 15 від 28.02.2020 р.))
4. Посібник для педагога. Освіта дітей дошкільного та раннього шкільного віку з ФАС та частковим ФАС. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 33 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки).
- 5.Go-Far: посібник для навчання батьківGo-Far : посібник для навчання батьків. Джулі А. Кейбл, Ель Тадео, Клер Коулз. Науковий редактор українського видання Гошовський Я.О. Редактори: Вічалковська Н.К., Іванашко О.Є., Гошовська Д.Т. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. 50 с. (Гриф Рекомендовано вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
6. Maksymenko S. Genetic principles of creative personality confident as a propulson of mental development : monograph. Ottava. Accent Craphics Communications Publishing. Clasgow : Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited, 2021. 616 p.
6. Olena Fayerman, Iryna Nikolenko, Olena Holub, Nataliia Krupenyna, Jaroslav Hoshovskyi (2022). Applying Coaching Technologies in Professional Self-

Список сучасних вітчизняних дисертацій, дотичних до тематики освітнього компонента

<http://psychology-naes-ua.institute/info/144/>

1. Абсаямова Л. М. Психологія харчової поведінки жінок: розлади та корекція. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2019.
2. Виноградова В.Є. Психологічна генеза творчих здібностей видатних діячів науки. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
3. Іваннікова Г.В. Особистісні ресурси психологічного благополуччя студентів з інвалідністю. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
4. Каліщук С.М. Генеза смислової архітекτονіки свідомості майбутніх психологів-консультантів. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
5. Корнієнко І. О. Генеза опанувальної поведінки у життєвому просторі особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2018.
6. Кукуленко-Лук'янець І.В. Психологічна генеза життєвого простору жінки-педагога. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2018.
7. Литвиненко О. О. Онтогенез і дизонтогенез особистісного становлення підлітків. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
8. Лич О. М. Психологія життєстійкості осіб похилого віку. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за

- спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія; історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
9. Лящ О.П. Генеза емоційного інтелекту в юнацькому віці. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія». Інститут психології імені Г. С. Костюка, Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2020.
 10. Мазяр О. В. Генезис і динаміка дисонансів особистості: системний підхід. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
 11. Мельник Ю.В. Психологічні стратегії життєдіяльності в умовах ситуаційної невизначеності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.
 12. Мустафаєв С. М. Особливості комунікативної компетентності підлітків з інтернет-залежною поведінкою. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи. – Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
 13. Павелків В. Р. Психогенеза агресивної та деструктивної поведінки у підліткових субкультурах. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
 14. Пугачов Д.Л. Психологічні особливості формування образу «Я» комп'ютерно-залежними молодшими підлітками. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2020.
 15. Супріган А.О. Трансформація «Я-образу» особистості в складних життєвих обставинах. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2020.
 16. Тепляков М.М. Психосемантичний аналіз трансформації свідомості особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2019.
 17. Ткач Б. М. Нейропсихологічні основи діагностики та корекції особистості з девіантною поведінкою. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 –

медична психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.

18. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.

Список дисертацій, дотичних до тематики освітнього компонента, захищених під науковим керівництвом викладача :

1. Гринько В. О. «Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи» (2012);
2. Васильченко А. В. «Психологічні особливості подолання заздрощів у юнацькому віці» (2014);
3. Мудрак І. А. «Психологічні особливості прояву тривожності депривованих підлітків в умовах пенітенціарного закладу» (2014);
4. Орос В. М. «Психологічні особливості гіперактивності акцентуйованих підлітків в умовах соціальної депривації» (2015);
5. Лазаренко О. В. «Психологічні особливості становлення економічної ідентичності в учнів раннього юнацького віку» (2015);
6. Сідоров О. О. «Психологічні механізми взаємозв'язку суїцидальних тенденцій з рівнем самооцінки у студентському середовищі» (2015).
7. Макогончук Є. С. «Гандикапізм як чинник становлення образу Я особистості в умовах пенітенціарного закладу» (2016);
8. Візнюк Ю.М. «Самоприйняття як чинник розвитку соціальної ідентичності особистості в умовах сімейної депривації» (2018);
9. Коренева Ю. П. «Тривожність і фрустрованість як чинники невротизації вагітних жінок різного віку» (2019).
10. Дудник О.А. «Безпорадність у структурі Я-концепції особистості» (2020).
11. Мушкевич В.О. «Фрустрація як чинник психоемоційного вигорання військовослужбовців юнацького віку – учасників бойових дій» (2023).
12. Шмарова Н.В. «Економічна депривація як чинник фрустрованості потенційних мігрантів» (2024).

Інтернет-ресурси :

Законодавство України — <https://rada.gov.ua/news/zak>
Національна асоціація медіаторів України. URL: <http://namu.com.ua/ua/>
Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334> –
Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» —
<http://chitalka.info/psy.html>.
Вісник психології і соціальної педагогіки — <http://psych.kiev.ua/nmareferats/>

fla-refers/lang-1/referat-109/referatpart-4/index.html –
https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psihologa/poradi-dityachogo-psihologa-svitlani-rojz?fbclid=IwAR0E1KVVMgx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjMM4kuQ8Vtf9Rtohttps://rada.info/upload/users_files/41765931/b990b25a7ad8f4521f50623a0d7e50c4.pdfhttp://psychology-naes-ua.institute https://www.facebook.com/Кризовий-центр-медико-психологічної-допомоги-1603253909889450/http://lib.prometey.org/?sub_id=34

Метабібліографія бібліотеки Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. 2018 р. Електронний ресурс : покажч. бібліогр. посіб. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Електрон. текст. дані. Луцьк, 2019. 99 назв
(Примітка : здобувачам освіти можна і потрібно користуватися метабібліографічними покажчиками й інших років)
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15825/1/meta_2018.pdf

<http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/14445> Соціальна депривація як чинник формування моделей девіантної поведінки особистості [Електронний ресурс] : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Луцьк, 2018. 101 назва.